

Pravice lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev v Evropski uniji

V členu 21, ki se uvršča v poglavje „Enakost“ Listine Evropske unije o temeljnih pravicah, je prepovedana diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti.

Ozadje politike

Razvoj v zadnjih letih potrjuje vse večjo ozaveščenost o pravicah lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev v Evropski uniji. Lizbonska pogodba s pravno zavezujočo Listino Evropske unije o temeljnih pravicah krepi okvir protidiskriminacijske zakonodaje. EU se mora zdaj bojevati proti diskriminaciji, vključno z diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti, v vseh politikah in dejavnostih.

S sprejetjem dveh priporočil in resolucije Odbora ministrov ter parlamentarne skupščine Sveta Evrope je bilo na mednarodni ravni znova potrjeno soglasje o potrebi po boju proti diskriminaciji na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete.

Ob upoštevanju navedenega je Evropski parlament leta 2009 agencijo FRA pozval, naj preuči položaj lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev po začetku veljavnosti omejevalne zakonodaje o njihovih pravicah v nekaterih državah članicah EU.

Ključne ugotovitve

V poročilu agencije FRA z naslovom *Homofobija, transfobija in diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete* so opredeljene tri osnovne težave, s katerimi se srečujejo lezbijke, geji, biseksualci in transseksualci v Evropski uniji: prisiljeni so živeti neopazno in nevidno, so žrtve nasilnih napadov in neenakopravne obravnave, na primer na delovnem mestu, pri najemodajalcih ali pri selitvi v Evropski uniji.

Raznolik razvoj

V zvezi z varstvom pravic lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev se zakonodajni razvoj med državami članicami EU razlikuje. V raziskavah agencije FRA je bilo določenih šest glavnih (medsebojno povezanih) vprašanj, v zvezi s katerimi je mogoče opredeliti pozitivne in negativne trende:

- **Pravica do združevanja in izražanja**

Težave pri organizaciji prireditev ponosa lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev ali nasilne protidemonstracije, izboljšanje zaščite protestnikov; prepoved obveščanja mladoletnikov o istospolnih razmerjih.

- **Sovražni govor in zločini iz sovraštva**

Omejena zaščita pred nestrpnimi in nasilnimi dejanji zoper lezbijke, geje, biseksualce in transseksualce; le malo držav članic je razširilo uporabo kazenskega prava za preprečevanje takih incidentov.

- **Neenako obravnavanje in diskriminacija**

Zaščita transseksualcev je kljub sodni praksi EU še naprej nejasna, vendar pa veliko število organov za enakost vključuje spolno usmerjenost pri zaposlovanju in širše.

- **Prosto gibanje in združitev družine**

Načelo enakega obravnavanja se v tem kontekstu uporablja neenako: nekatere države članice EU omejujejo ali zavračajo priznanje istospolnih partnerstev in zakonskih zvez, sklenjenih v drugi državi članici, medtem ko druge na tem področju širijo zakonodajo.

- **Mednarodna zaščita lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev kot prosilcev za azil**

Številne države članice še naprej menijo, da prosilci za azil, ki iščejo zaščito pred preganjanjem na podlagi spolne usmerjenosti ali spolne identitete, niso upravičeni do nje, če lahko živijo v matični državi, ne da bi se „razkrili“.

- **Sprememba spola**

Težave pri dostopu do zdravljenja, pri doseganju pravnega priznanja in enake obravnave na večini področij družbenega življenja, čeprav so nekatere države članice EU ublažile razmere.

Neenak položaj

Ta raznolik razvoj je pokazal, da napredek v Evropski uniji poteka z različno hitrostjo in neenako: med državami članicami EU so še naprej velike razlike. Ovire so večinoma posledica nenehne nestrpnosti in negativnih odnosov do lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev.

Zakonodaja in javno sprejemanje sta povezana

Neustaljena gibanja po vsej EU lahko izražajo ali krepijo negativne odnose do lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev in stereotipizacijo. Enake pravice v zakonodaji so bistvene in se potrjujejo na nekaterih področjih. Vendar je javno razumevanje in sprejemanje težko obravnavati le s pravnimi sredstvi, za spodbujanje večje ozaveščenosti o pravicah lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev pa sta potrebna dialog in sodelovanje med vladami in civilno družbo.

Proaktivne pobude

Nekatere nacionalne vlade sprejemajo celovite načrte za zaščito pravic lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev. Na primer:

Nizozemska je sprejela celovit politični dokument o lezbijkah, gejih, biseksualcih in transseksualcih „Preprosto gej“ za obdobje 2008–2011. Gre za nacionalni akcijski načrt, ki vključuje 60 različnih ukrepov, vključno s 24 projekti, ki jih podpirajo različne vladne službe za izboljšanje družbene sprejemljivosti in krepitev vloge lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev kot državljanov.

Na Švedskem vladna agencija pomaga v „boju proti institucionalizaciji heteroseksualnosti v družbi“ na podlagi odgovornosti do spodbujanja demokracije, strpnosti in človekovih pravic.

Združeno kraljestvo zdaj v svoj „vladni program“ vključuje program dela za „odpravljanje zastarelih predsodkov in zagotavljanje enakih možnosti za vse, ne glede na spolno usmerjenost ali spolno identiteto“.

Številne države članice EU – Estonija, Francija, Nemčija, Nizozemska, Španija in Združeno kraljestvo – so sprejele ukrepe za spodbujanje izobraževanja in dialoga, zlasti v šolah in izobraževalnih ustanovah, za odpravljanje negativnih odnosov do homoseksualnosti in lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev.

V zvezi s tem priporočila Sveta Evrope o ukrepih za boj proti diskriminaciji na podlagi spolne usmerjenosti ali spolne identitete državam članicam EU zagotavljajo koristne smernice za izboljšanje spoštovanja, varstva in spodbujanja pravic lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev. Izvajanje tega priporočila bo prispevalo k razvoju celovitejšega pristopa k uresničevanju teh pravic.

Z dokazi podprti nasveti

Na podlagi ugotovitev iz primerjalnih analiz agencije FRA bi bilo mogoče oblikovati trajen pozitiven razvoj varstva pred diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete prek proaktivnih in usklajenih dejavnosti, kot so:

- › krepitev in usklajevanje pozitivnega razvoja na vseh glavnih političnih področjih;
- › mobilizacija virov in pomoči državam članicam EU za krepitev napredka pri uresničevanju priporočila Sveta Evrope za varstvo pravic lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev;
- › spodbujanje pobud s civilno družbo za doseganje večjega razumevanja, sprejemanja in spoštovanja upoštevanja izkušenj lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev.

V mnenjih agencije FRA je poudarjeno zlasti naslednje:

- podpora prizadevanjem za „horizontalno direktivo“, ki zagotavlja enako zaščito pred vsemi oblikami diskriminacije, vključno z diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti;
- preprečevanje uporabe izjem „javnega reda“ za nalaganje nepotrebnih omejitev na prireditvah lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev in drugih manifestacijah identitet ali odnosov lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev;
- zagotavljanje pravice do nepristranskih informacij o lezbijkah, gejih, biseksualcih in transseksualcih njihovih razmerjih ter do življenja v odprtem in vključujočem okolju, kar je zlasti pomembno za otroke lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev;
- zagotavljanje enake stopnje zaščite pred homo- in transfobičnimi incidenti, kot se uporablja za sovražni govor in kazniva dejanja na podlagi rasizma ali ksenofobije;
- zagotavljanje pravilnega izvajanja obstoječega pravnega varstva transspolnih oseb, ki je določeno v zakonodaji EU, in izrecno vključitev „spolne identitete“;
- vključitev istospolnih partnerjev ne glede na to, ali so poročeni, registrirani ali v zvezi, v opredelitve „družinskega člana“ v okviru prostega gibanja in združitve družine;
- priznavanje spolne usmerjenosti in spolne identitete kot vzroka preganjanja ter izboljšanje razumevanja in ustrezne obdelave prošenj za azil, zlasti preprečevanje uporabe ponižujočih in vsiljivih ocen verodostojnosti prošenj na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete;
- razumevanje spolne identitete kot dela zasebnega življenja in kot samoodločitve, ne pa kot psihiatrične motnje, zlasti v zvezi s popravkom zabeleženega spola ali spremembe imena v uradnih dokumentih;
- spodbujanje bolj uravnoteženega javnega mnenja o vprašanih lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev s pospeševanjem dialoga med skupinami lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev, mediji, političnimi predstavniki in verskimi ustanovami, na primer na podlagi večagencijskega pristopa in partnerstev.

Dodatne informacije:

Primerjalna pravna analiza agencije FRA z naslovom Homofobija, transfobija in diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete – Najnovejši podatki za leto 2010 (*Homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity – 2010 Update*) je na voljo na spletnem naslovu:

fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm

Pregled dejavnosti agencije FRA na področju pravic lezbijk, gejev, biseksualcev in transseksualcev je na voljo na spletni strani agencije FRA:

fra.europa.eu/fraWebsite/lgbt-rights/lgbt-rights_en.htm